

Sygn. akt II PK 296/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. Ż. na rzecz którego działa Stowarzyszenie "T." z siedzibą w P.

przeciwko W. H.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 grudnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 19 maja 2016 r., sygn. akt III APa (...),

I. oddala skargę kasacyjną.

**II. nie obciąża pozwanego kosztami zastępstwa procesowego
powoda w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 listopada 2015 r. Sąd Okręgowy zasądził od W. H. na rzecz W. Ż. kwotę 82.500 zł tytułem ryczałtów za noclegi za okres od 1 października 2011 r. do 30 czerwca 2014 r. wraz z ustawowymi odsetkami za

opóźnienie (pkt 1), w pozostałej części powództwo oddalił (pkt 2) oraz orzekł o kosztach zastępstwa procesowego (pkt 3).

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia. Powód był zatrudniony u pozwanego prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Usługi Transportowe W. H. w okresie od 1 listopada 2010 r. do 30 czerwca 2014 r. na podstawie umów o pracę jako kierowca ciężarówki w transporcie międzynarodowym. Wyjeżdżał do Niemiec, Francji, Holandii, Belgii i Luksemburga. Zgodnie z obowiązującym u pozwanego od dnia 1 kwietnia 2013 r. obwieszczeniem, stawka diet pracowników za podróż krajową i zagraniczną wynosiła 30 zł. U pozwanego nie obowiązywał regulamin wynagradzania zawierający postanowienia dotyczące zwrotu pracownikom kosztów noclegu w czasie podróży służbowej lub wypłaty ryczałtu za nocleg. Kwestii tej nie regulowała również łącząca strony umowa o pracę.

Przy takich ustaleniach Sąd pierwszej instancji, powołując się na art. 2 pkt 7 oraz art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (Dz. U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), stwierdził, że w przypadku kierowców obowiązuje autonomiczna względem art. 77⁵ k.p. definicja podróży służbowej. Na mocy art. 21a tej ustawy, z tytułu podróży służbowej kierowcy przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w przepisach art. 77⁵ § 3-5 k.p. Skoro stron stosunku pracy nie obowiązywał regulamin wynagradzania zawierający postanowienia dotyczące zwrotu pracownikom kosztów noclegu w czasie podróży służbowej lub wypłaty ryczałtu za nocleg, a kwestii tej nie regulowała także umowa o pracę, to - poprzez art. 77⁵ § 5 k.p. - zastosowanie znajdują przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., tj. § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz. U. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z 2002 r.) oraz § 16 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży

służbowej (Dz. U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z 2013 r.). Sąd Okręgowy podkreślił, że po pierwsze - zapewnienie noclegu w kabinie samochodu, nawet dobrze wyposażonej w urządzenia umożliwiające należyty wypoczynek, nie stanowi zapewnienia bezpłatnego noclegu (tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14), a po drugie - ani z obowiązującego u pozwanego obwieszczenia, ani z postanowień łączących strony umów o pracę nie wynikało uregulowanie kwestii zwrotu kosztów noclegów lub ryczałtów z tego tytułu. Wobec niemożności ustalenia rzeczywistych kwot należnych ryczałtów, Sąd pierwszej instancji - posiłkując się przedłożonymi przez powoda zestawieniami - orzekł o roszczeniu przy zastosowaniu art. 322 k.p.c.

Wyrokiem z dnia 19 maja 2016 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżony wyrok wyłącznie w zakresie kosztów zastępstwa procesowego (pkt 1), a w pozostałym zakresie oddalił apelację pozwanego (pkt 2), dzieląc ustalenia i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

W ocenie Sądu drugiej instancji, pomimo braku wyraźnego odesłania w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców do odpowiedniego stosowania art. 77⁵ § 2 k.p., ten ostatni przepis znajduje zastosowanie z uwagi na treść art. 9 § 2 i art. 18 § 2 k.p. (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 września 2014 r. w sprawie I PK 7/14), a w konsekwencji zastosowanie znajdują § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. oraz § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2013 r. Sąd odwoławczy podkreślił, że w uchwale z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 Sąd Najwyższy stwierdził, iż po pierwsze - zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r.; po drugie - art. 14 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców nie dotyczy w żadnym zakresie świadczeń przysługujących kierowcom - pracownikom z tytułu podróży służbowych i nie może służyć w sposób bezpośredni wykładni przepisów ustanawiających przesłanki tych świadczeń, co wynika z uwzględnienia, że w ustawie o czasie pracy uregulowano czas pracy kierowców, w tym w szczególności zasady korzystania z odpoczynku w pracy, nie uregulowano natomiast zasad przysługiwania należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem

podróży służbowej, odsyłając wyraźnie i wprost (art. 21a) w tym zakresie do art. 77⁵ § 3-5 k.p. oraz po trzecie - brak przedstawienia rachunku za usługi hotelarskie oznacza tyle, że pracownik nie korzystał z hotelu, co uzasadnia zwrot kosztów noclegu w formie ryczałtu.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił: I. naruszenie prawa procesowego, mające istotny wpływ na wynik orzeczenia, tj.: 1) art. 177 § 1 ust. 1 (prawidłowo: art. 177 § 1 pkt 1) k.p.c. przez jego niezastosowanie i niezawieszenie postępowania do czasu zakończenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym prowadzonego w sprawie K 11/15, którego przedmiotem jest rozstrzygnięcie o konstytucyjności przepisów będących podstawą zasądzenia na rzecz powoda kwot z tytułu zwrotu kosztów za nocleg podczas zagranicznej podróży służbowej; 2) art. 156 i art. 390 k.p.c. *per analogiam* przez ich niezastosowanie i nieodroczenie rozprawy do czasu zakończenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie K 11/15, którego przedmiotem jest rozstrzygnięcie o konstytucyjności przepisów będących podstawą zasądzenia na rzecz powoda kwot z tytułu zwrotu kosztów za nocleg podczas zagranicznej podróży służbowej; II. naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ k.p. w związku z § 9 rozporządzenia z 2002 r. oraz w związku z § 16 rozporządzenia z 2013 r. przez przyjęcie, że powodowi przysługuje prawo do wypłaty ryczałtu w sytuacji, gdy jako pracownik faktycznie nie poniósł żadnych kosztów noclegu z uwagi na fakt zapewnienia mu przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w przystosowanej do tego celu kabinie samochodowej, spełniającej ustawowe kryteria. Zdaniem skarżącego, ryczałt z tytułu noclegu nie jest należny w sytuacji, gdy pracownik z własnej woli wybiera nocleg w kabinie samochodu, gdyż w takim przypadku nie ponosi żadnych kosztów.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie powództwa, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna nie zawiera usprawiedliwionych zarzutów.

W pierwszym rzędzie niezasadne są zarzuty naruszenia przepisów postępowania. W myśl art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. Sąd może zawiesić postępowanie z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego. Niewątpliwie sprawa zawisła przed Trybunałem Konstytucyjnym nie jest sprawą cywilną, a zatem powołany przepis nie mógł stanowić podstawy do zawieszenia postępowania przez Sąd odwoławczy. W dacie wyrokowania przez ten Sąd nie obowiązywał jeszcze art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c., umożliwiający sądowi zawieszenie postępowania z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku postępowania toczącego się przed Trybunałem Konstytucyjnym albo Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (przepis ten wszedł w życie dopiero z dniem 8 września 2016 r.). Z kolei zgodnie z art. 156 k.p.c., sąd, nawet na zgodny wniosek stron, może odroczyć posiedzenie tylko z ważnej przyczyny. Z przepisu tego wynika, że sąd, podejmując decyzję w przedmiocie odroczenia posiedzenia, zawsze musi ocenić czy istnieją ku temu ważne przyczyny, a więc takie, których nieuwzględnienie prowadziłoby do uchybień procesowych mogących stanowić - jako naruszających zasady postępowania - podstawę zaskarżenia wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2012 r., I UK 236/11, LEX nr 1126915). Na takie uchybienia procesowe skarżący nie wskazuje. Wreszcie art. 390 k.p.c. nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek odroczenia rozpoznania sprawy w razie przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego, które wyłoniło się przy rozpoznawaniu apelacji. Przepis ten nie mógł zatem zostać naruszony przez Sąd odwoławczy wskutek nieodroczenia rozpoznania sprawy z uwagi na postępowanie toczące się przed Trybunałem Konstytucyjnym.

W ramach oceny zarzutów naruszenia prawa materialnego w pierwszej kolejności należy stwierdzić, że wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A 2016, poz. 93) Trybunał Konstytucyjny uznał art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2013 r. oraz § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, za niezgodny z art. 2 ustawy zasadniczej. W ten sposób art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców został usunięty z porządku

prawnego, co jednak nie oznacza, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym nie znajdują zastosowania reguły rozliczania podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Zagadnienie to rozstrzygnęła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (LEX nr 2379708), w której uznano, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia z 2002 r. oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia z 2013 r. W motywach tej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców spowodowało jedynie przewartościowanie sytuacji prawnej, nie jest jednak równoznaczne z pozbawieniem kierowców transportu międzynarodowego (mających status pracowników) należności z tytułu podróży służbowej. Przepisy art. 2 pkt 7 i art. 4 ustawy o czasie kierowców oraz art. 5 i art. 77⁵ k.p. nie zostały bowiem wyrugowane z porządku prawnego. Przepis art. 2 ust. 7 zawiera definicję podróży służbowej kierowcy, modyfikując - na potrzeby wybranej grupy zawodowej - kształt podróży służbowej zdefiniowanej w art. 77⁵ § 1 k.p. Z kolei w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przewidziano, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Ten ostatni przepis stanowi odzwierciedlenie wyrażonej w art. 5 k.p. zasady, że przepisy szczególne dotyczące określonej kategorii pracowników mogą określać ich stosunek pracy odmiennie. W konsekwencji, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a co za tym idzie, w rozporządzeniach wykonawczych z 2002 r. i 2013 r. Zastosowanie tego przepisu wynika bowiem z art. 5 k.p. i jego odpowiednika - art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców.

W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego skarżący ogranicza się do wskazania na obrazę art. 14 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ k.p. w związku z § 9 rozporządzenia z 2002 r. oraz § 16 rozporządzenia z 2013 r., którą upatruje w przyjęciu, że powodowi przysługuje prawo do ryczałtu z tytułu noclegów, podczas gdy nie poniósł on żadnych kosztów noclegu wobec

zapewnienia mu przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w przystosowanej do tego kabinie samochodu. Tak sformułowany zarzut jest niezasadny w stanie faktycznym sprawy wiążącym Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹³ § 2 k.p.c.

Pomijając już, że art. 77⁵ k.p. oraz § 9 i § 16 rozporządzeń wykonawczych zawierają po kilka jednostek redakcyjnych regulujących różne kwestie i nie wiadomo, o które z tych jednostek skarżącemu chodzi, to podnoszona przez niego kwestia została rozstrzygnięta przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) oraz w uchwale z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47). Przyjęto w nich zgodnie, że zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r. (odpowiednio - § 16 ust. 4 rozporządzenia z 2013 r.). W uzasadnieniach tych uchwał zajęto stanowisko, że art. 14 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców (przewidujący, że dobowy odpoczynek kierowcy może być wykorzystany w pojeździe, jeżeli pojazd znajduje się na postoju i jest wyposażony w miejsce do spania) zawiera regulację odnoszącą się do dobowego (dziennego) odpoczynku w pojeździe. Przepis ten nie dotyczy w żadnym zakresie świadczeń przysługujących kierowcom - pracownikom z tytułu podróży służbowych i nie może być pomocny przy wykładni przepisów ustanawiających przesłanki wypłaty tych świadczeń. Wykładnia ta została podtrzymana w powołanej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17. W jej motywach podkreślono również, że ustawa o czasie pracy kierowców w żadnym zakresie nie odnosi się do rozliczania podróży służbowej pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym, co oznacza, iż zastosowanie znajdują wprost reguły określone w Kodeksie pracy i rozporządzeniach wykonawczych. Wskazano, że stosownie do art. 77⁵ § 5 k.p. w razie braku w prawie zakładowym lub umowie o pracę postanowień dotyczących wszystkich składników należności przysługujących na pokrycie kosztów podróży służbowej - jak w sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna - pracownikowi przysługują należności wymienione w przepisach, o których mowa w art. 77⁵ § 2 k.p., a więc w

rozporządzeniach wykonawczych. Sąd Najwyższy - z powołaniem się na wcześniejsze orzecznictwo - zaakcentował również, że istota ryczałtu jako świadczenia kompensacyjnego polega na tym, iż świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywiście poniesionych kosztów i ma na celu uproszczenie wzajemnych rozliczeń. W rezultacie, jeśli pracownik ich rzeczywiście nie poniesie, to i tak przysługuje mu ustalony ryczałt. Wynika to z założenia, że każde zatrudnienie wiąże się z kosztami dotyczącymi pracy, które w całości obciążają pracodawcę. Zatem niedopuszczalne jest przerzucanie na pracownika kosztów noclegu w podróży służbowej. To na pracodawcy spoczywa powinność zabezpieczenia odpowiednich warunków noclegowych w podróży służbowej, a obowiązek ten może zostać zrealizowany albo przez zorganizowanie odpowiednich warunków umożliwiających odpoczynek (nocny), albo przez ustanowienie ryczałtu w wysokości dającej możliwość zrealizowania tej potrzeby we własnym zakresie. Nie ma natomiast znaczenia okoliczność, czy pracownik faktycznie ze sposobności tej skorzysta, czy też wybierze rozwiązanie „ekonomiczne”.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ i odpowiednio stosowanego art. 102 k.p.c.

r.g.